

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทพระสงฆ์ในการทำงานเรื่องเอดส์ในชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแรงบันดาลใจ แนวคิดและวิธีการดำเนินงานเรื่องเอดส์ในชุมชนของพระสงฆ์ จำนวน 5 รูป และวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในการดำเนินงานเรื่องเอดส์ในชุมชนของพระสงฆ์ทั้ง 5 รูป ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสนทนากลุ่มแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ แหล่งข้อมูลประกอบด้วยพระสงฆ์ที่มีบทบาทในการดำเนินงานเรื่องเอดส์ในชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้ติดเชื้อ HIV ประชาชนทั่วไป ตัวแทนของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มานั้นได้มีการตรวจสอบและวิเคราะห์เพื่อให้เกิดสมมุติฐาน ถูกต้องด้วยการแยกแยะ ตีความและนำเสนอในรูปแบบของการบรรยายซึ่งผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

สรุปผล

แรงบันดาลใจ แนวคิดและวิธีการดำเนินงานเรื่องเอดส์ในชุมชน

การที่พระสงฆ์เป็นผู้มีความใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่ เมื่อชาวบ้านประสบปัญหาจึงมีความคิดช่วยเหลือ ซึ่งเป็นการกระทำที่สอดคล้องกับหลักศีลธรรมและธรรมะของพระพุทธเจ้าที่ว่า พระสงฆ์ต้องจาริกไปช่วยเหลือประชาชน ทั้งนี้การช่วยเหลือประชาชนไม่ได้หมายความว่าเพียงการช่วยเหลือทางด้านจิตใจและศาสนพิธีเท่านั้น แต่การช่วยเหลือในด้านวัตถุ คือ การพัฒนาการศึกษา วิชาชีพ อนามัย การโภชนา และการออมทรัพย์ รวมทั้งปลูกเร้าให้ประชาชนมีจิตใจที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข แนวคิดและวิธีการในการดำเนินงานเรื่องเอดส์ในชุมชนจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชน และผู้นำชุมชนที่มีความเข้าใจและมองเห็นถึงหลักของมนุษยธรรม พระสงฆ์นอกจากจะทำหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรมะแต่ก็ไม่มุ่งสอนหลักธรรมะเพียงอย่างเดียว เพราะพระพุทธศาสนา มีหลักการมาก แต่ปฏิบัติน้อย ดังนั้นเมื่อพระสงฆ์ทำหน้าที่เพียงเทศนาเพียงอย่างเดียวและมีการติดตามผลในการปฏิบัติก็จะเปล่าประโยชน์ จึงต้องนำหลักการทางพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่การปฏิบัติด้วยการฝึกให้ประชาชนกระทำแต่ความดี การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ทั้งนี้การพัฒนาของพระสงฆ์จึงมุ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางใน

การพัฒนา โดยมองคนรอบด้านอย่างเข้าใจและตอบสนองความต้องการพื้นฐานให้เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต

แรงบันดาลใจ แนวคิดและวิธีการดำเนินงานเรื่องเอดส์ในชุมชนของพระสงฆ์ทั้ง 5 รูป มีลักษณะที่แตกต่างกัน แต่ก็มีความคล้ายคลึงกันที่จะมุ่งเน้นที่จะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่จะเข้ามาช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่กำลังตกทุกข์ได้ยาก การเข้ามาดำเนินของพระสงฆ์นั้น เริ่มจากพื้นฐานทางครอบครัวที่มีความยากจน และเห็นปัญหาการเอาโรคเอดส์เปรียบของผู้มีฐานะทางสังคมที่สูงกว่า และเมื่อได้เข้ามาบวชเป็นพระได้ยึดมั่นในการทำความดี จึงทำให้เกิดแรงบันดาลใจที่อยากจะให้การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อชุมชนเกิดปัญหาโรคเอดส์ ผู้ติดเชื้อเอดส์ไม่ได้รับความเป็นธรรมในสังคมจนทำให้ประสบปัญหาทั้งทางด้านสุขภาพจิต และปัญหาเศรษฐกิจที่ตามมา ตลอดจนการอยู่ร่วมกันในสังคม และด้วยบุคลิกของพระสงฆ์แต่ละท่านมีประสบการณ์ในการทำงาน และเป็นผู้มีความรู้ในระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า จึงทำให้เกิดแนวคิดในการทำงานเพื่อสังคมและยังได้รับการจุดประกายจากพระสงฆ์องค์อื่น ๆ ที่ได้ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือสังคมจนประสบผลสำเร็จ และด้วยเหตุนี้จึงเป็นแรงบันดาลใจในการทำงานมากขึ้น ท่ามกลางกระแสสังคมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา พระสงฆ์เมื่อได้รับการสั่งสมความรู้ในเรื่องของการดำเนินเรื่องเอดส์ในชุมชน โดยทำการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายออกเป็นช่วง ๆ ของการทำงานเพื่อให้การทำงานต่าง ๆ นั้นดำเนินไปด้วยดี บทบาทของการดำเนินงานนั้นประกอบด้วย บทบาทในการสงเคราะห์จิตผู้ป่วยเอดส์ บทบาทในการส่งเสริมอาชีพในกลุ่มผู้ติดเชื้อ บทบาทในการพัฒนาอาชีพในกลุ่มสตรีแม่บ้าน และบทบาทในการส่งเสริมอาชีพให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มเยาวชน และบทบาทในการเผยแพร่ความรู้ การให้คำแนะนำแก่กลุ่มผู้ติดเชื้อทั้งในท้องถิ่นและต่างจังหวัดทั่วประเทศ

แนวคิดในการดำเนินงานเรื่องเอดส์ในชุมชนนั้น พระสงฆ์ได้ประยุกต์ด้วยการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินงาน พร้อมทั้งประยุกต์ความเชื่อ และค่านิยมทางศาสนาของประชาชน โดยเฉพาะในเรื่องของความเชื่อในเรื่องของบุญกรรม การประกอบพิธีกรรมหรือศาสนพิธีจึงเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงาน เพื่อการระดมทุนทางสังคมในการที่สร้างรูปแบบในการกล่อมเกลาคณะธรรมให้แก่กลุ่มคนในชุมชน เพื่อให้เกิดการยอมรับกลุ่มผู้ติดเชื้อ พระสงฆ์ได้ความพยายามนำเอามิติทางวัฒนธรรมมาสอดแทรกทุกส่วนในการดำเนินงานเรื่องเอดส์ในชุมชน โดยเน้นการรวมกลุ่มเพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วม และสร้างพลังอำนาจในการต่อรอง นอกจากนี้แม้ว่าการดำเนินงานของพระสงฆ์จะมีการร่วมมือกับ

ทางการ แต่การกระทำในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ คือไม่ยึดติดอยู่กับแผนของทางราชการ ซึ่งแต่เดิมวัดจะมีการพัฒนาไปตามสภาพจริงตามสภาพแวดล้อมของชุมชน

วิธีการในการดำเนินงานเรื่องเอดส์ในชุมชนที่มีความแตกต่างกันไปตามเงื่อนไข และปัจจัยที่แตกต่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงื่อนไขเกี่ยวกับตัวประชาชนและตัวพระสงฆ์ภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมชุมชน พร้อมทั้งมีการประยุกต์เพื่อมุ่งเน้นการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพเรียบง่าย โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนทั้งตัวบุคคล องค์ความรู้ วัสดุ มาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการในระดับที่พอเพียงและปัญหาของกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญ ทำให้กิจกรรมมีความหลากหลายตามแต่แนวคิดและอุปนิสัยของพระสงฆ์แต่ละรูป ทั้งนี้ในการดำเนินงานของพระสงฆ์จึงมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาอาชีพโดยส่วนมากจะเป็นการฝึกอบรมในวิชาชีพอื่น ซึ่งนอกเหนือจากภาคการเกษตรให้แก่ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ การตัดเย็บเสื้อผ้า การแปรรูปอาหาร การจักสานงานหัตถกรรม การประดิษฐ์จากเศษวัสดุต่าง ๆ ให้สามารถสร้างโอกาสในการหารายได้เสริมให้แก่ครอบครัว โดยไม่ต้องอพยพไปที่อื่น และสามารถนำความรู้เหล่านั้นมาสร้างประโยชน์เพื่อตนเองและครอบครัวในคราวที่จำเป็น และยังสามารถใช้วิธีการของการฝึกอาชีพร่วมกันเพื่อเป็นสื่อสำหรับการปลูกฝังในการทำงานกันเป็นกลุ่ม

2. พัฒนาสาธารณสุขชุมชน มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเสริมสร้างสาธารณสุขมูลฐานในชุมชน และการสนับสนุนส่งเสริมเพื่อให้ชาวบ้านศึกษาวิธีการรักษาโรคโดยใช้สมุนไพร เช่น การรวมกลุ่มเพื่อฝึกอบรมด้านสมุนไพร

3. พัฒนาจิตใจ เน้นการฝึกสมาธิวิปัสสนากรรมฐาน การอบรมศีลธรรมให้แก่ประชาชน และยังเป็นการดำเนินกิจกรรมด้านการสงเคราะห์จิตใจให้แก่ผู้สูงอายุ โดยการให้คำแนะนำทางจิตใจเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่าง ๆ และการเป็นที่พึ่งทางจิตใจ

4. การส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปและวัฒนธรรม การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น การส่งเสริมของกลุ่มเยาวชนในการเล่นดนตรี ซึ่งเป็นกลวิธีในการใช้เวลาว่างของเยาวชนให้ห่างไกลยาเสพติด การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนกับผู้สูงอายุในชุมชน

5. เผยแพร่พระพุทธศาสนา การเยี่ยมบ้านและการสอนในโรงเรียนซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรมในเชิงรุก โดยการนำเอาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาก้าวออกจากวัดสู่ชุมชน สังคม เพื่อการชี้นำ บำรุงจิตใจให้แก่ตนเองให้เข้ากับยุคสมัยและสภาพสังคมเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นบทบาทและภาพลักษณ์ใหม่ ๆ ของพระสงฆ์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่แตกต่างจากอดีต

6. การสอนคุณธรรม และจริยธรรมให้แก่แก่นักเรียน เนื่องจากเยาวชนส่วนใหญ่เริ่มห่างไกลวัดมากขึ้น ขาดความรู้ความเข้าใจในศาสนาพิธี ทำเด็กประพฤติปฏิบัติตนไปในทางที่ไม่ดีการนำเอาหลักคุณธรรมและจริยธรรมจึงน่าทำให้เยาวชนเป็นคนดีของสังคมต่อไป

7. การรณรงค์เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องของโรคเอดส์ เป็นส่วนหนึ่งการทำงานที่ต้องการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในสถานการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้ประชาชนได้รู้จักการป้องกันและการระมัดระวังการมีเพศสัมพันธ์และขยายให้กับบุคคลในครอบครัวและคนใกล้ชิดต่อไป

ผลที่เกิดจากการดำเนินงานในเรื่องเอดส์ในชุมชน

จากการดำเนินงานเรื่องเอดส์ในชุมชนของพระสงฆ์ทั้ง 5 รูป นั้นมักจะประสบปัญหาด้านการขาดกำลังคนในการดำเนินงาน รวมทั้งผู้ช่วยในการติดตามและประเมินผลและการเร่งเร้า และงบประมาณในการดำเนินงาน ทั้งนี้บทบาทการดำเนินงานของพระสงฆ์ในการดำเนินงานนั้นในระยะเริ่มต้นของการดำเนินงาน พระสงฆ์บางรูปอาจต้องใช้ทุนส่วนตัวพระสงฆ์ในการระดมทุน ซึ่งการแสวงหาทุนได้มากน้อยก็ขึ้นอยู่กับความสามารถส่วนตัวของพระสงฆ์ และบางครั้งก็เกิดปัญหามาจากความไม่เข้าใจต่อพระสงฆ์ต่อหลักการและวัตถุประสงค์ที่แท้จริงในการดำเนินงานในชุมชน และไม่แน่ใจว่าพระสงฆ์จะสามารถช่วยเหลือและแก้ปัญหาตนเองได้ แต่ยังคงให้ความร่วมมือในการพัฒนาเพราะความรู้สึกศรัทธาเชื่อถือในพระสงฆ์ ว่ามีความตั้งใจจริงในการทำงานและทำด้วยความเสียสละ เมตตา และทำด้วยความสุจริตใจในการทำงานและเป็นแบบอย่างของการผู้ประพฤติดี ประชาชนมีความเชื่อมั่นศรัทธาในตัวพระสงฆ์และเห็นว่าพระสงฆ์เป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ

การดำเนินงานกิจกรรมการช่วยเหลือผู้ป่วยเอดส์ยังมุ่งเน้นตามหลักไตร การแก้ไขปัญหาคือพื้นฐานที่ชุมชนประสบอยู่เพื่อตอบสนองความต้องการปัจจัย 4 ปรากฏการณ์เช่นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ อริยา ลัมสุวรรณ (2535) ซึ่งได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทไทย ระหว่างปี 2500 – 2525 ซึ่งพบว่าพระสงฆ์ในชนบทยังคงมีความใกล้ชิดกับประชาชน ได้รับการยกย่องจากชาวบ้านและมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำคนสำคัญในทางสังคมร่วมกับชาวบ้าน ในลักษณะเช่นนี้ทำให้การพัฒนาของพระสงฆ์จะดำเนินการตามสภาพและความเป็นอยู่ของชุมชนเพื่อนำพาความเจริญ ความสันติสุขมาสู่ชุมชน

ในส่วนของการดำเนินงานเรื่องเอดส์ในชุมชนพบว่า มีการดำเนินกิจกรรมที่หลากหลายตามแต่แนวคิดและอุปนิสัยของพระสงฆ์แต่ละรูป ทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ มีลักษณะที่มีความต่างกันบ้างซึ่งสามารถกล่าวได้โดยรวมว่า พระสงฆ์ทุกรูปเป็นผู้เสียสละ

และมีเจตนาแน่วแน่ในการที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ส่งผลให้ลักษณะของกิจกรรมการดำเนินงานมีความคล้ายคลึงกันหรือเลียนแบบระหว่างกันบ้าง โดยเฉพาะกิจกรรมด้านการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่พระสงฆ์ทุกรูปดำเนินการด้วยความต้องการที่จะช่วยกันแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน พร้อมทั้งอบรมธรรมะด้านการทำมาหาเลี้ยงชีพให้แก่ชุมชนในส่วนที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ คือ ผู้สูงอายุ ได้มีการส่งเสริมกิจกรรม อันได้แก่ กิจกรรมด้านการพัฒนาอาชีพลักษณะต่าง ๆ เช่น การแปรรูปอาหาร งานหัตถกรรม การตัดเย็บเสื้อผ้า สำหรับกลุ่มเยาวชน แม่บ้าน ผู้ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์และกิจกรรมด้านการศึกษา ถึงแม้ว่าพระสงฆ์ไม่ได้ลงมือสอนแต่ริเริ่มให้ใช้สถานที่ติดต่อวิทยากรมาสอน หรือให้การจัดเกลาจิตใจด้วยการฝึกสมาธิ การออกกำลังกาย การเข้าค่ายคุณธรรม ตลอดจนการจัดกิจกรรมด้านการศึกษา จากการจัดกลุ่มรู้เรื่องสมุนไพร คนตรีและการละเล่นพื้นบ้าน การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ทั้งนี้กิจกรรมต่าง ๆ ที่พระสงฆ์ดำเนินการ เกิดจากสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มคนในชุมชน และมุ่งเน้นให้สมาชิกของกลุ่มมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน การจัดสรรผล ประโยชน์ ขณะเดียวกันก็มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และเอกชนเข้ามาให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องและทำให้เกิดเป็นรูปธรรมอย่างถาวรตลอดไป

อภิปรายผล

จากการศึกษาแรงบันดาลใจแนวคิดและวิธีการในการดำเนินงานเรื่องเอดส์ในชุมชนพบว่า การที่พระสงฆ์แสดงบทบาทในการช่วยเหลือกลุ่มผู้ติดเชื้อและผู้ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ให้อยู่ร่วมกันกับคนปกติอย่างมีความสุข ซึ่งเป็นการปรับตัวให้เข้ากับสังคมโดยส่วนร่วมเพราะเมื่อชาวบ้านเป็นทุกข์ได้รับความเดือดร้อน พระสงฆ์สมควรที่จะช่วยเหลือเพื่อบรรเทาความทุกข์ยากของประชาชนบ้างไม่มากก็น้อย โดยการช่วยเหลือทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจทางวัตถุได้แก่ การให้การช่วยเหลือกลุ่มผู้ติดเชื้อเอดส์และผู้ได้รับผลกระทบอย่างจริงจังให้มีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือระหว่างการพัฒนาอาชีพในรูปแบบต่าง ๆ ถ้าเป็นวัยชราที่จะเทศนาสั่งสอนด้านจิตใจและชักจูงให้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในส่วนของกลุ่มผู้ติดเชื้อก็ได้มีการส่งเสริมด้านอาชีพเพื่อให้ช่วยเหลือตนเองและครอบครัวได้ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีการอบรมทางด้านจิตใจเพื่อสอดแทรกในกิจกรรมในรูปแบบการดำเนินงานต่าง ๆ การเทศนาสั่งสอนและอบรมเพื่อให้รู้จักกับชีวิต การละเว้นอบายมุข การทำมาหากิน ตลอดจนเรื่องศาสนาพิธีต่าง ๆ และการรักษานบธรรมนิยามประเพณีที่ดีงามของชุมชน ซึ่งแนวคิดในการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อชุมชนเกิดจากการยึดมั่นในหลักธรรมคำสั่งสอนพระพุทธเจ้าที่ว่า

พระสงฆ์ต้องจาริกไปช่วยเหลือประชาชน ทั้งนี้การช่วยเหลือประชาชนมิได้เป็นเพียง การช่วยเหลือด้านจิตใจหรือศาสนพิธีเท่านั้น ปรากฏการณ์เช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย ซึ่งพระราชมนู (2527, หน้า 18-19) ได้กล่าวว่า คำสอน ในพระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายธรรมะและฝ่ายวินัย ได้กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับ สังคมโดยเฉพาะความสัมพันธ์กับคฤหัสถ์ ซึ่งพระสงฆ์ได้ฝากชีวิตและความเป็นอยู่อยู่กับคฤหัสถ์ ทั้งในเรื่องของอาหาร ปัจจัย 4 และความเป็นอยู่ต่าง ๆ ดังนั้นพระสงฆ์จึงควรสงเคราะห์ ประชาชนให้พ้นจากทุกข์ ทั้งนี้พระสงฆ์ควรดำรงตนเพื่อการสงเคราะห์ประชาชนใน 2 บทบาทคือ บทบาทหลักของการเป็นผู้นำทางจิตใจ เสริมสร้างศีลธรรมให้แก่สังคม และ บทบาทที่พระสงฆ์จำเป็นต้องกระทำและเกี่ยวข้องในฐานะที่พระเป็นผู้ได้รับความศรัทธาจาก ชาวบ้านอาจสามารถแนะนำให้เกิดแนวทางในการพัฒนาโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง อาทิ การรักษาพยาบาลผู้ป่วย การสงเคราะห์ทางการศึกษา ฯลฯ และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ สุภาพชน ณ บางช้าง (2527, หน้า 18) ได้กล่าวไว้ว่า ในสภาพสังคมปัจจุบันพระสงฆ์ควรให้ ความสนใจในการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะในสังคมชนบทที่มีปัญหาเรื่องความยากจนและ ความเจ็บป่วย ซึ่งเป็นปัญหาเร่งด่วนที่แก้ไข ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ละเลยเรื่องการพัฒนาจิตใจ นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุน ผลจากการวิจัยของ สมชาย เหล็กเพชร (2538) ที่ได้ ศึกษาวิจัยเรื่องงานของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำชุมชน ซึ่งพบว่า พระสงฆ์กลุ่มพระสังฆพัฒนา ชุมชนล้านนา ได้เข้าร่วมการพัฒนาชุมชนด้วยความสมัครใจและความตื่นตัวเพื่อส่วนรวมและมี แนวคิดในการพัฒนาเพื่อการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้พ้นทุกข์ และยังมี ความสอดคล้องกับ ผลการศึกษาของ กรรณิการ์ โอมุณ (2525) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของ พระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่นศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสหบาลข้าว หมู่บ้านท่าสาวง อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ พบว่าพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์รวมจิตใจและ ความร่วมมือของประชาชน ตลอดจนเป็นผู้นำชาวบ้านทั้งในด้านความรู้ ศีลธรรม และให้ ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือแก่ประชาชน สำหรับปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาชนยอมรับบทบาท การพัฒนาของพระสงฆ์และเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาของพระสงฆ์ คือ การที่ประชาชน มีความเชื่อมั่นศรัทธาในตัวพระสงฆ์เห็นว่าพระสงฆ์เป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ

นอกจากนี้ในการดำเนินกิจกรรมการดำเนินงานเรื่องเอดส์ในชุมชนยังมุ่งเน้นคน ตามหลักการไตรสิกขา คือ สมาธิและปัญญาและการแก้ไขปัญหาคือพื้นฐานที่ชุมชนประสบอยู่ เพื่อตอบสนองความต้องการด้านปัจจัย 4 ให้เพียงพอเพื่อการพัฒนาความพร้อมสู่การพัฒนา ด้านจิตใจในการพัฒนาจะมุ่งเน้นการนำเอาระบบคุณค่าทางจิตใจและวัฒนธรรมดั้งเดิมมาใช้ ในทางรูปแบบเนื้อหา หรือการปรับประยุกต์มาเพื่อใช้เป็นกลไกในการพัฒนา เช่น

การทอดผ้าป่าเพื่อระดมทุน การอนุรักษ์องค์ความรู้ภูมิปัญญาในชุมชน จากกิจกรรมในรูปแบบที่มีความหลากหลาย พร้อมทั้งการสอดแทรกมิติทางวัฒนธรรมด้านพิธีกรรม หรือ ศาสนพิธีเป็นกิจกรรมที่สามารถซึมซับ อันจะส่งผลต่อการพัฒนาที่ควบคู่ระหว่างการพัฒนาทางกายและจิตใจ ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับผลงานวิจัย อริยา ลิมสุวรรณ (2535) ซึ่งได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชนบทไทยระหว่างปี พ.ศ. 2000-2525 พบว่าพระสงฆ์ในชนบทยังคงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชาชนและได้รับการยกย่องจากชาวบ้าน ในลักษณะเช่นนี้ทำให้การพัฒนาของพระสงฆ์จะดำเนินการตามสภาพเป็นการอยู่และความจำเป็นของชุมชน เพื่อนำพาความเจริญและสันติสุขมาสู่ชุมชน ซึ่งประกอบด้วย การพัฒนาวัด การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาจิตใจ การศึกษา และรวมทั้งการให้บริการสงเคราะห์ในเรื่องต่าง ๆ แก่ชาวบ้าน ทั้งนี้โดยใช้กรอบทางวัฒนธรรมของชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนา

สำหรับกิจกรรมการดำเนินงานเรื่องเอดส์ในชุมชนนั้น เริ่มจากที่พระสงฆ์มีความใกล้ชิดกับชุมชนจึงทราบปัญหาความทุกข์ยากของชาวบ้านด้วยเหตุจากการขาดการศึกษา ขาดความรู้ทางวิชาชีพและการสาธารณสุข รวมทั้งขาดการรวมกลุ่มทำให้พระสงฆ์สามารถเข้าใจปัญหาของชาวบ้าน และสามารถวิเคราะห์จัดลำดับของปัญหาและพยายามแก้ไขปัญหาดังโดยรอบด้าน การดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับกระบวนการจัดการศึกษานอกระบบ การเผยแพร่ศีลธรรมจริยธรรมโดยการอบรมนักเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ ดังเช่น กิจกรรมด้านการพัฒนาจิตใจจากการอบรมปลูกฝังจริยธรรมในกลุ่มเยาวชน และการเป็นสถานที่สอนและฝึกอบรมอาชีพที่จำเป็นให้แก่คนในท้องถิ่น เช่น กลุ่มสตรีแม่บ้าน และผู้ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ผู้สูงอายุ ได้แก่ การแปรรูปอาหาร งานหัตถกรรม การตัดเย็บเสื้อผ้า ถึงแม้ว่าพระสงฆ์จะไม่ได้ลงมือสอน แต่ก็ริเริ่มให้ใช้สถานที่ด้วยการติดต่อเชิญวิทยากรมาสอน หรือ การให้การศึกษาถ่อมเกล่าจิตใจด้วยการฝึกสมาธิ การออกกำลังกาย การเข้าค่ายคุณธรรม ตลอดจนการจัดกิจกรรมด้านการศึกษา การจัดกลุ่มเรียนรู้เรื่องสมุนไพร ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้าน และการสืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ ทั้งนี้กิจกรรมต่าง ๆ ที่พระสงฆ์ได้ดำเนินการ เกิดจากสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มในชุมชนและมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน การจัดสรรผลประโยชน์ขณะเดียวกันก็มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน ลักษณะเช่นนี้ได้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องลักษณะโครงการที่ดี สนธยา พลศรี (2537, หน้า 20) ได้กล่าวถึงลักษณะการดำเนินงานที่ดี ต้องมีความสอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยยึดถือผลประโยชน์ของกลุ่มเป็นหลัก มุ่งพัฒนาทั้งคนและวัตถุควบคู่กัน

ยึดหลักความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชน และหลักการพึ่งตนเองให้มากที่สุดแม้ว่าจะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ทั้งนี้เพื่อความสามารถในการพึ่งตนเองให้มากที่สุดแม้ว่าจะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ทั้งนี้เพื่อความสามารถในการพึ่งพาตนเองและการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ในส่วนของบทบาทในการการดำเนินเรื่องเอดส์ในชุมชนนั้นพบว่า มีการดำเนินกิจกรรมที่หลากหลายตามแต่แนวคิดของพระสงฆ์แต่ละรูป ทำให้การดำเนินงานยังคงมีลักษณะต่าง ๆ คนต่างทำแม้จะอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ส่งผลให้กิจกรรมมีความคล้ายคลึงหรือเลียนแบบระหว่างกันโดยเฉพาะกิจกรรมด้านการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่พระสงฆ์ทุกรูปดำเนินการด้วยความต้องการในการแก้ไขปัญหา ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาต่อไป

วิธีการในการดำเนินงานเรื่องเอดส์ในชุมชน พระสงฆ์ออกเยี่ยมผู้ติดเชื้อเอดส์และผู้ป่วยในชุมชน โดยไม่จำเป็นต้องป่วยด้วยโรคเอดส์ทุกรายในชุมชน ทั้งนี้เพราะไม่ต้องให้เห็นความแตกต่างซึ่งอาจจะนำไปสู่ปัญหาการรังเกียจหรือผู้ป่วยถูกเปิดเผยตัวด้วยความไม่สมัครใจ พระสงฆ์ที่ดำเนินงานในลักษณะนี้จะเป็นพระสงฆ์ที่มีสัมพันธภาพดี ชาวบ้านมีความศรัทธาเลื่อมใสอยู่แล้ว การเยี่ยมผู้ป่วยในชุมชนหมายรวมถึงการมีโอกาสได้รับรู้ปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัวของผู้ป่วยและชุมชน ซึ่งพระสงฆ์ได้นำไปปรึกษาหารือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการแก้ไขต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

จากผลการศึกษาวิจัยการดำเนินงานด้านโรคเอดส์ของพระสงฆ์ในชุมชน ว่าพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการให้การช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์ ในแง่ของการเป็นผู้ให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์แก่ชุมชน การเป็นผู้นำในการติดต่อประสานงานให้หน่วยงานต่าง ๆ ชาวบ้านและผู้ติดเชื้อโดยผ่านกลุ่มต่าง ๆ ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา การดำเนินงานเป็นไปด้วยดีเป็นตัวอย่างแก่วัดต่าง ๆ ในการค้นคว้าครั้งนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น วัด กระทรวงสาธารณสุข องค์กรพัฒนาเอกชน สามารถใช้ศักยภาพของวัดในการแก้ไขปัญหาเอดส์และปัญหาต่าง ๆ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง

ข้อเสนอในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการเป็นผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหาโรคเอดส์ โดยเป็นส่วนร่วมในชุมชนและภายนอกชุมชนโดยศึกษาชุมชนบท 5 หมู่บ้าน การวิจัยครั้งต่อไปควรเน้นบทบาทของพระสงฆ์ในการดำเนินงานด้านจิตวิญญาณ หรือทางด้านการพัฒนาศีลธรรม คุณธรรม ซึ่งเป็นบทบาทที่แท้จริงของพระสงฆ์ โดยอาจศึกษาประเด็นนี้วิจัยนี้ซึ่งเป็นการขยายผลของขอบเขตการศึกษาออกไป